

okruženju, a istovremeno je utemeljena na znanstvenoj analizi vrela i literature i izrađena u skladu sa načelima suvremene metodologije. S druge strane pisana je popularnim stilom i lako razumljivim jezikom te je tako zanimljiva i stručnim krugovima, ali i običnome čitatelju, koji želi dobiti bolji uvid u vlastitu povijest. Kao strani povjesničar, Steindorff je ovaj rad uspio oteretiti raznih mitova u hrvatskoj povijesti koji su nastajali još od 19. stoljeća. Čitajući sintezu osjeća se da je autor oslobođen i političkih okova, kojima su često vezani domaći povjesničari, posebno kada se bave novijom poviješću, od Drugoga svjetskog rata na ovamo. Stoga smatram da je svojim objektivno-znanstvenim metodološkim pristupom Steindorffova sinteza hrvatske povijesti odlična nadopuna dosadašnjima, a u nekim aspektima ih i nadmašuje.

Zrinka Novak

Zlatko Hasanbegović, *Muslimani u Zagrebu 1878.-1945. Doba utemeljenja, Medžlis Islamske zajednice u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 624*

Knjiga Zlatka Hasanbegovića *Muslimani u Zagrebu 1878. – 1945. Doba utemeljenja* jedinstveno je djelo koje obrađuje tematiku muslimanske zajednice u gradu Zagrebu u razdoblju od 1878. do 1945. godine. Knjiga je podijeljena u osam dijelova, a sadrži i sažetak na engleskom jeziku, detaljni popis slikovnih priloga i tablica, popis kratica, popis korištenih izvora i literature, kazalo osobnih imena i bilješku o autoru. Samom radu prethode zahvale autora i iznošenje autorovog pristupa istraživanju.

U prvom ili uvodnom dijelu knjige autor se osvrće na muslimane u Banskoj Hrvatskoj prije 1878. godine, odnosno prije detaljno obrađenog razdoblja u knjizi. Autor na osam strana daje kratak ali neophodan uvod u temu koju obrađuje u knjizi.

U drugom dijelu knjige autor obrađuje prvi dio širokog razdoblja koje je obrađeno u knjizi. Drugo poglavlje govori o Austro-ugarskom razdoblju, odnosno od 1878. do 1918. godine, gdje autor daje uvid ne samo u politički, već i kulturni i stvaralački život muslimana u Zagrebu. Posebnu pažnju autor je posvetio *Zakonu o priznanju islamske vjeroispovijesti u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji*, koji je donesen samo dvije godine prije propasti Monarhije.

Drugi dio velikog razdoblja od 1878. do 1945. godine autor obrađuje u trećem poglavlju knjige pod naslovom “Jugoslavensko razdoblje (1918. – 1941.)”. Tu autor iznosi ustrojstvo vjerskog predstavništva, njegovo djelovanje i razvitak. Detaljno analizira strukturu muslimanskog stanovništva grada Zagreba, te njegovu organizaciju u tri društva; [Srpsko] Muslimansko kulturno-prosvjetno društvo Gajret, Muslimansko kulturno društvo Narodna uzdanica i Društvo zagrebačkih muslimana/ Hrvatsko muslimansko društvo. Uz opis djelovanja svakoga od tri navedena društva, autor opisuje i njihov odnos prema tada aktualnoj vlasti i opoziciji, te navodi podatke o istaknutijim članovima i unutarnjim problemima. U istom poglavlju obrađeno je i osnivanje Kotarskih šerijatskih sudova, s naglaskom na Kotarski šerijatski sud u Zagrebu, ovlastima suda, funkcijama koje je preuzeo sud, popisom šerijatskih brakova u Zagrebu itd., te osnivanju katedre za šerijatsko pravo na Zagrebačkom sveučilištu.

Četvrto poglavlje knjige obrađuje razdoblje od 1941. do 1945. godine, odnosno razdoblje Nezavisne Države Hrvatske. Danas već sam spomen Nezavisne Države Hrvatske izaziva političke akontacije, no autor vrlo vješto izbjegava bilo kakvu politizaciju. U ovom dijelu knjige ponovo nalazimo opću analizu muslimanskog društva u Zagrebu, vjerskog i kulturnog djelovanja muslimana, njihova položaja u novonastaloj državi, a

vidimo i kako su muslimani dočekali novonastalu državu, te njihovo djelovanje u tim ratnim godinama. Također su obrađena muslimanska društva; Hrvatsko muslimansko kulturno društvo Narodna uzdanica i Hrvatsko muslimansko društvo. Autor obrađuje njihov politički, kulturni i humanitarni rad, te važnije članove obaju društava. Poseban dio ovoga poglavlja posvećen je džamiji u Zagrebu – od početnih ideja vezanih uz gradnju džamije do ponovnog aktualiziranja tog pitanja proglašenjem Nezavisne Države Hrvatske. Redom su analizirani svi problemi i reakcije, kako tehničke tako i političke prirode, vezani za izbor zgrade, gradnju/uređenje džamije, te njezino vjersko i političko značenje. Premda se možda iz navedenog čini kako knjiga obrađuje samo idiličnu stranu zbivanja, autor naširoko obrađuje odnose unutar same muslimanske zajednice, podjele i sukobe, kojih je bilo kao i u svim ostalim zajednicama. Odnosi između vjerskih zajednica u Zagrebu, sklapanje mješovitih brakova, promjene vjere, te prikaz demografskih kretanja posljednji su obrađeni u ovome poglavlju.

Peto poglavlje knjige je i sam kronološki završetak obrađenog razdoblja, odnosno obrađuje 1945. godinu nakon ulaska partizanskih snaga u Zagreb. Poglavlje pod naslovom “Epilog. Komunistička represija 1945.” govori o poslijeratnim stradanjima muslimana u novom režimu. Autor spominje sudbine mnogih zagrebačkih muslimana, likvidacije i suđenja, logore OZN-e (Odjeljenje za zaštitu naroda)... Posebna pažnja posvećena je suđenju zagrebačkome muftiji Ismetu Muftiću, odnosno suđenju grupi od 58 okrivljenika, među kojima su bili i muftija Ismet Muftić, evangelistički biskup Philipp Popp, rimokatolički svećenik Ivo Guberina, franjevac Radoslav Glavaš, časna sestra Blanka Stipetić, grkokatolički svećenik Ivan Timka, metropolit Hrvatske pravoslavne crkve Grigorij Ivanovič Maksimov Germogen i drugi.

Uz navedeno suđenje autor daje primjere i brojnih drugih suđenja koja su bila vođena isključivo politički, a ne pravno. Također su opisani i posljednji poratni dani džamije u Zagrebu i svi važniji događaji uz nju – od pada Nezavisne Države Hrvatske, do 1948. godine kada se džamije zatvara.

U šestom poglavlju knjige pod naslovom “Muslimani suradnici u zagrebačkom novinstvu i publicistici prije 1945. Bio-bibliografska crtica” obrađena su imena istaknutijih muslimana čiji su uraci objavljeni na stranicama *Obzora*, *Jutarnjeg lista*, *Hrvatskog dnevnika*, *Novosti*... Među navedenim piscima i novinarima su: Mesud i Namnik Kulenović, Kasim Gujić, Abdullatif Dizdarević, Abdurezak Hifzi Bjelevac i drugi.

Sedmo poglavlje knjige je zaključak, koji je ujedno i sažetak cjelokupnog djela. Objavljen je i na engleskom jeziku pod naslovom “Muslims in Zagreb. Founding of the Community”. Autor daje kratak pregled povijesti muslimana na našim prostorima od 1878. do 1945. godine.

Posljednje poglavlje sačinjavaju brojni prilozi. Četrdeset i dva priloga raznih autora upotpunjuju ovaj dio, a među njima se posebno ističu: Zakon o priznanju islamske vjeroispovijesti u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, govor zagrebačkog muftije Ismeta Muftića muslimanskim zastupnicima i dova u Banskim dvorima prije početka rada Hrvatskog državnog sabora, presuda Vojnog suda komande grada Zagreba zagrebačkom muftiji Ismetu Muftiću, popis odbornika muslimanskih ustanova i društava u Zagrebu, i dr.

Knjiga *Muslimani u Zagrebu 1878. – 1945. Doba utemeljenja* prije svega je znanstveno razrađeno djelo, bez političke ili vjerske pristranosti. Knjiga se odlikuje brojnim pisanim prilozima, kopiranim dokumentima, statističkim tablicama i fotografijama.

Autorov stil pisanja je vrlo čitak i razumljiv što uvelike olakšava čitanje knjige, a

tome pridonose i krupna slova na ne potpuno bijelom papiru, što je (tehnički gledano) za čitača idealno rješenje, jer omogućava dužji kontinuitet čitanja, pogotovo kada knjigu treba pročitati u kratkom vremenskom roku.

Ova knjiga trebala bi biti obavezno i jedinstveno štivo za svakoga tko proučava hrvatsku povijest 19. i 20. stoljeća, a preporučena literatura ostalima. Muslimani kao sastavni dio svih važnijih zbivanja 19. i 20. stoljeća na ovim prostorima neizostavni su ključ razumijevanja svih događanja, kako političkih tako i kulturnih. Izostavljanjem muslimanske zajednice nije moguće prikazati pravu i realnu sliku zbivanja na ovim prostorima. U vremenu kada je islam medijski rastrgan između antiislamskog i radikalnoislamskog stajališta, ova knjiga daje zlatni primjer kontinuiranog višereligijskog razvoja jedne kulture u miru, uzajamnom poštovanju i toleranciji. Usprkos povremenim međureligijskim i unutarreligijskim sukobima, možemo konstatirati kako danas dajemo pozitivan primjer kakav se, nažalost, teško može vidjeti drugdje u svijetu.

Mislav Rubić

Josip Matota, *Šufflayeva shvaćanje uloge povijesti u narodnoj svijesti Hrvata*, Matica hrvatska, Ogranak Bjelovar, Bjelovar, 2006., 147 str.

Dugogodišnji profesor bjelovarske gimnazije i drugih srednjih škola u Bjelovaru Josip Matota (1937.), sada u mirovini, svojim djelom dao je još jedan prilog poznavanju rada i djela poznatog hrvatskog historika i političara Milana Šufflaya, orijentiravši se u radu uglavnom na jedan važan segment Šufflayeve djelatnosti, tj. na Šufflayevo shvaćanje uloge povijesti u narodnoj svijesti Hrvata. Josip Matota je i prije pisao o Šufflayu, posebno o njegovom odnosu prema Stjepanu

Radiću (u *Nastavnom vjesniku*). U svome se djelu uglavnom orijentirao na objašnjavanje Šufflayeva formiranja i njegovih stavova o posebnom pristupu povijesti u hrvatskom narodu, izraženom u koncepciji o “biologiji naroda”. U drugom djelu je pokušao prikazati povijest sukoba i prijepora sa sveučilišnim profesorom Ferdom Šišišem koji je zastupao ideju integralnog jugoslavenstva i “troplemenog naroda”. To je znanstveno uobličavao kroz svoje knjige, čemu se Šufflay oštro suprotstavljao.

Kroz publicističke članke koje je Šufflay objavljivao u hrvatskim novinama prikazuje se osebnost njegova pristupa prošlosti i budućnosti hrvatskog naroda u kojoj se ističu priroda (geografski uvjeti), psihički faktori (podsvijest, povijesno pamćenje) i religija. Po njemu podsvijest kao “san narodnih masa” stvara povijest, a ne razum, a još manje materijalni uvjeti. Razumsku formu podsvjesnim težnjama naroda daju povjesničari i političari – zapravo narodni vođe.

Može se ustanoviti da je Šufflay bio na tragu tadašnje organske historiografije pod utjecajem europskih sociologa, dok je podsvijest kao “povijesnu kategoriju” usvojio od psihoanalitičara S. Freuda. U svojoj ideologiji svaki je pojedinac, po Šufflayu, povezan “stazom klica života” sa svojim precima koja čini neprekidnu krvnu vezu. Na temeljima biologističke koncepcije nastanka naroda, a ne kroz politički okvir, Šufflay razlikuje hrvatski narod od ostalih naroda svojim duboko ukorijenjenim mentalitetom (hrvatska krv) i te svojom domovinom (hrvatska zemlja). Kroz prizmu te teorije on je podijelio povijest Hrvata na tri razdoblja: od doseljavanja na Jadran do “gubitka vlastite dinastije”, od početka do prestanka turske opasnosti, te od prestanka turske opasnosti do do 20. stoljeća. Smatrao je da je hrvatski narod uguran u pravoslavni Balkan, a samu jugoslavensku ideju nepotpunom, bez snage da se odupre srpskoj i hrvatskoj nacionalnoj svijesti.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LX
Zagreb 2007.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LX, str. 1-401, Zagreb 2007.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Suizdavač

Srednja Europa, d.o.o.

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša, Mirjana Gross, Tvrko Jakovina

Ivan Kampuš, Franko Mirošević, Ivica Prlender

Tomislav Raukar, Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa *Historijski zbornik* su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Objavlјivanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb